

Այս աղերքը գրած ժամանակն
 Գօլյոյ շրջակայ բուրններէն թնդա-
 նօթները կ'որոտան, Գօլյոյ պտ-

շարունակը երթալով նեղցած է, Թէ ծովու բերնէն մինչև Մարմար թուրքական ճակատներուն վրայ կտառի պատերազմը տեղի կունենայ. կուսյն վճռական ու ամենավերջին փուլին մէջն ենք՝ ուրիշ կախած է Գոլտոյ բախտը և Թուրքիոյ ճակատագիրը:

Իսկականոր

ՏԻՐԱԼ-ԹԱՐԴՈՒՄ

ՆԱՄԱԿ ԱՆՔԼԻԱԷՆ

Հոնոն, հոկտ. 31էն մինչև նոյ. 7

(Ըստ. 16րդ բուհէ եւ վերջ)

Տէյնի Թէլէկրաֆի թղթակիցը Դոնսթանապոլէս իւր հետադարձ նամակին մէջ, ի սկիզբի ալ, Թուրքաց պատերազմական պատճառակալութեան վրայ կը խօսի, այն բանակին որոնք զիսկի համար, որչափ որ կը յիշեմ, ի. Դուռը դարձ և չանք խնայած չէ: Այս թղթակիցը, որ չորս զօրաբաժնի հրամայող հաշակաւոր Ապուսլուս փաշայի բանակը կը գտնուէր, կը նկարագրէ թէ ինչպէս Թուրք զօրքերը երեք օր անօթի ծառու գիւցազներու կառուելէ յետոյ իրենց մեծաւնիւրը ու վերաւորները պատերազմի դաշտին վրայ ինկած տեղերին թողալով եւ իրենց պայուսակները և ուրիշ ծանրութիւնները գտնիւր նետելով՝ իրենց ԱՆՑԱԼԹԵԼԻ թշնամային երեւոյթն արագագոյն փախած են: Այս կարգապահութեան նշոյն անգամ չէր մնացած, կըսէ. ամբողջ զօրագունքը և զօրաբաժնիներ խորտակուած էին: Զօրքերն իրենց տեղերը պահելու փոխ չէին ընել, Ամենէն ուժովը շուտով աւելի կարգը կը մտնէր, տկարը, հիւանդը և վերաւորները քրտնալան յառաջանալու կը նկրտէին, հազարաւոր վերաւորներ իրենց ընկերներու հետ միասին քաշուաւ ողորմելի լանքեր կընէին: Սակայն ամեն ո՛ք իւր անձնական պէտքերն հոգ կը տանէր որովհետեւ վերջէ զերծ մնացողները իրենց ընկերներն օգնելու վիճակին մէջ չէին: Անոնցմէ շատերը այն աստիճան ու ժամափ էին որ ճամբուն քովերը ինչպիսի հոգիներն ազատելու համար ալ ևս փոխ չէին ընել: Այս մարտիկը երեք օրէ ի վեր բան մը կըրած չէին և շատերն ալ աւելի երկար օրեր ծոմապահ մնալու բանադատւած էին, եւայն: Պատերազմը սկսած ամեն թրջական բանակը պէտք եղած թիւէն 2.000 պակաս սպայ ունէր: Այս մեծ ճակատամարտին մէջ Թուրք սպաններու կորուստը անագին եղաւ և ամբողջ դուռնուտակներ առանց հոգիւի ոչխարներ դարձան: Բանակի մը նահանջի պահուն է որ սպայի ամենամեծ պէտք կայ, առանց որոյ զինուորները փախչող ամբարի մը կը վերածուին: Թղթակիցը շարունակելով կը յաւելու. « Ո՛րոն վրայ կը ծանրանայ այս մեծ ճակատամարտին պատասխանատուութիւնը. ո՛չ զինուորին վրայ, նա քան և ժողովուրդը: Պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ վա-

րիչ գործակարգերու և բարձր պաշտօնեաներու վրայ որոնք հպարտութեամբ և ինքնավստահութեամբ և Պաշտօնեան պատուութեան վրայ ծայրայեղ արհամարհողական աչքով նայելով, կարծեցին որ Թուրք բանակը աննուաճելի, անպարտելի է: Բանակը բացարձակապէս պատերազմի համար անպատրաստ էր և զինուորական իշխանութիւնները կոյր մնացին իրենց հաւատքին մէջ թէ լակ թիւերը որ թղթի վրայ կը գտնուէին ու մամուլի մէջ լայնատարած կը հրատարակուէին, իրենցմէ աւելի նուազ թուով բանակի մը կրնային յաղթել, բանակի մը՝ որ քան և հինգ տարիէ ի վեր խնամքով կը կազմակերպուէր և պատերազմի կը պատրաստուէր...: Ամենափառաւոր նիւթակալը՝ ապուսլուս թեան, ինքնահաւանութեան, ամբարտաւանութեան և ամենաանհաւի ազդեցութեան խորանին վրայ զոհուեցաւ:

Թուրք բանակը գիւղային ձիւն, թացքի թառոնի մը հակելու կարող չէր հանուր սպայակոյտ մը չունի: Բանակը այժմեան պատերազմի ամենաանբարձր օգնականները ըմբռնելու անգամ կարող չզօրապետներ ունենալէ զուրկ կը լիւի: Բանակը ուսուցող հայրապետներու համար ո՛նէ գործակալութիւն չունի. այսու ամենայնիւ, համառոտ յարձակողական շարժում կատարելու համար չորս զօրաբաժնիներ զրկեց: Ետեւ նին մայրաքաղաքէն միայն յիսուսէ չորս մղոն հեռու գտնուող չընդհատ մը մէջ՝ ամբողջ երկաթուղի գիծ մը ունենալով հանգերձ՝ իշխանութիւնները վաշտ մը զօրք չը կրցան կերակրել. և այս իրողութեան վերահասու լինելով անոնք՝ բուն արեւելեան անգղուսթեամբ, չորս զօրաբաժնի կերակրելու չանք մը չընէին, այլ թողուցին որ անօթի մնան, յուսալով որ Ալլահը մանանայ և լորտմարտի կը հայթայթէ երկինքէն և ապագայէն իւր կը բխցունէ:

Այս օրուան ամենամեծ ճակատամարտը այս պարագաներու մէջ և իւր հետեանց փախի բոլորովին քարասիրտ անտարբերութեամբ ընկերուեցաւ: Մարտունիք կենդանիներու պէս ապանդուելու տարուեցան, վերաւորներուն օգնութեան համար առանց ամենաչնչին պատրաստութիւն մը տեսնելու: Պատերազմի դաշտին համար ո՛չ մէկ խնամատարութեան կեդրոն, ո՛չ մէկ հիւանդանոց գոյութիւն ունէր և այն փոքրաթիւ վիրաբույժներ որ պատերազմի գիծին վրայ կը գտնուէին, անհրաժեշտ եղող նիւթերէն զուրկ ըլլալով՝ առանց մաս մը վերցնել կարողանալու պարտաւորուեցան ահա նստիս ըլլալ հազարաւոր վիրաւորներուն կորստեան մատնուելուն, որոնք հակառակ պարագայի մէջ կարելի էր փրկել: »

Տէյնի Թէլէկրաֆ իւր թղթակցին, այս յայտնութիւններէն զգածուած, նոյն թւոյն մէջ առաջնորդող յօդ-

ւած մը կը հրատարակէ որոն մէջ հետեւեալ գաղափարները ուղարտու են: « Գոնէ Թուրքը իւր խաղիկանոններուն հաւատարմ է և զաղաղ չը հաներ երբ ինք ճաշիկէ վաշտ հասցը զոր ինք այնչափ միլիոններու ճաշակել տուաւ: Մեր թղթակիցը ցեղի մը կը պատկանի որ գրաւէր չը ճանչնար չընդունէր, մղուած է Թուրք կառավարութեան և Թուրք զինուորական իշխանութեան գէժ մանրամասն ամբաստանութիւն մը գրելու որոն վրայ առանձին ուղարկութիւն կը հրաւիրենք: Նոր մանակներու մէջ մի մեծ պատերազմի ձեռնարկութեան համար պատասխանատու եղողներու գէժ այսպիսի մեղադրութիւն մը տեղի ունեցած չէ և այդ մեղադրութեան իւրաքանչիւր բաւը ճշմարիտ է: Բացայայտ է որ Թուրք բանակի վարիչներուն մեծ մասը պատերազմի համար անուս և անվարժ էին և թէ այն զուգահեռեան կազմակերպութեան ամէն մէկ ճիւղին մէջ օրմէ կախում ունին այժմեան բանակները, յուսահատական կերպով անպատրաստ և անձեռնհաս էին: « Այս պատերազմը, որ պարագային բնութեամբ ինք՝ կենդանի գտնուողներու յիշողութեամբ ամենէն վայրենի և խուժողուն գիտի ըլլաւ ստուգապէս, կըսէ մեր թղթակիցը, ոչ ունեցաւ այս պարագաներու մէջ, իւր հետեանքներու մասին ամենաքարասիրտ անտարբերութեամբ: Թուրքը Եւրոպայի մէջ կանհետանայ ճիշտ այն վիճակի մէջ որ վեց հարիւր տարի առաջ մտաւ հոն. մի անգամ և անկրթի թուրքերու բարբարոս՝ միայն պատւած իւր յամառ քաջութեան և մահարհամարհելուն համար. յատկաւ թիւներ որոնք իրեն կը հաղորդուին իւր ցեղէն և հաւատքին:

Տեյնի մարտի 1912

Այս օրուան Հոնոնի թերթերը կը պատմեն թիւնչպէս տրաւող Պուլկարներու և Նահանջող Թուրք բանակի յետապաշտպան մասին միջև նոյնմարտէն ի վեր անգագար կառուելու տեղի ունեցած են: Այս կառուելու վիճակ, Սերայ և Սթրանձայի մէջ պատահած են և Թուրքերը առկա առ առկա ջանքերով վրայ կը քաշուին և կը կարծուի որ հոն վերջնական կախը պիտի կատարուի: Լիւլէ Պուրկաղ և չընկալաքը հինգ օր տեւած կարեններուն մէջ, ըստ Ս. Ֆիւտէն տրուած տեղեկութեանց, Պուլկարները 15.000 և Թուրքերը 40.000 վիրաւորներու և մեծաթիւ կորուստ ունեցած են:

Թուրքաց կառնդուն կողմակից մըստըր Ալմա Պարթէթի պատերազմի գաղտնի վրայ տպանաւոր եղածներուն նկատմամբ դրած նախաձեռնումը որոնցմէ քաղաւածքներ ըրի, իրենց գառն ողբերով խիստ ուշադրու են ու կը հպարտանան պատերազմի ծագումէն շարքաներ առաջ իրազեկ և հմուտ ուրիշ Անգլիացիներու անկողնակալ տեսութիւնները որոնք յիշած եմ նախորդ նախաձեռնումներուն մէջ:

Իշխանութիւնը, փառքը, դրամը, պարէնի և ազգամթերքի մեծաքանակութիւնը չէ որ կը պաշտպանէ կամ կը փրկէ երկիր մը. ոչ նոյն իսկ խելքը, ազգանք կամ շատ աւելի հազարաւոր եղող հանճարը՝ այլ Ակարազիքը, որ ըսել է բարձր հանգամանքներ՝ պատուոյ զգացումը, ուղղութիւնը, խղճահարութիւնը և իրապէս բարի և վստահ զգացումը և ընդհանուր մարգարտութիւնը: Այս հանգամանքներու հակառակ դարձադրող աղբիւր և կրօններ կը կործանին ու կանհետանան:

Երկրի մը զինուորութիւնը իւր առկապատկանութիւնը կը ներկայացունէ. այդ իւր ամենէն ամբիջ պաշտպանութիւնը ըլլալու է. նմանապէս և քաղաքայինը: Պատուութեան մը համար անկարողութիւնը, անորոշութիւնը աններելի ոճիւր մ'է: Եւ հայտայն անկարողութեան գէժ է որ մեր Հայաստանը և մեր հայ հայրենակիցները բուն կերպով կը բողբոքեն 1875էն ի վեր, իրենց այս բողբոքին համար Թուրք զինուորական պաշտպանութիւնը զանոնք պաշտպանելու տեղ կուրօրեն զոհեց և նոյն կուրուսթեան պատճառով ինքն ալ այսօր չարաչար կը զոհուի և իւր հինգ գարէնի վեր վայելած սեպհակաւորութիւնը կորսնցուց: Պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ Արեւելի բոլոր հին մեծ պետութիւնները իրենց ժողովուրդներու շափազանց կեդիքներուն և ստախոսութեանց հետեւեալ կորստեան տեղակալ ինկած են: Արեւելք Թուրքերը իրենց այժմեան կորուստներէն բան մը պիտի սորվին: Արեւելք պիտի թողուն իրենց անկանոնութիւնը, անբարոյականութիւնը, իրենց խժգոնութիւնը ու վայրագութիւնը և արեւելք բարեկարգուելով պիտի մտնեն ճշմարիտ լուսաւորութեան ճանապարհը և մեր տեսակէտէն պիտի քաղաքակրթութիւն: Այս է բուն խելքը:

Կ. ՅԱԿՈԲԱՆ

ՅՐԱՆՍՈՒ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ
ԲՐԻՍՏՈՆԵՑՆԵՐԻ ԿՈՏՈՐԱՄԻՆ ԴԷՄ

Փարիզի « Թան » լրագիրը նոյնմարտի 21ի թիւին մէջ կիմարուեց թէ Յրանստի վարչապետ և արտաքին գործերի նախարար Տ. Փուանթրէ տեղեկութիւններ ստացած լինելով թէ կարելի է որ կոստորածներ պատահին օսմանեան կայսրութեան դաշնակցութեան վրայ, յիշեցուց փոքրիկ օսմանեան գեղապան Բիթլիքի փաշային և յանձնարարեց կ.պալի ֆրանսական գեղապան Տ. Պոնթրին որ ինչեցունէ մեծ վեղիւր Բեռլին փաշային թէ Յրանստի իբրեւ պաշտպան Արեւելքի քրիստոնէսայեցիներն՝ պիտի պարտաւորուի պատասխանատու բանել օսմանեան կառավարութիւնը եթէ անոնց վրայ եւէ բանութիւն գործադրուի. հետեւեալ շատ ստիպողաբար կը խնդրէ որ բացարձակ հրամաններ զրկուին վաշտներին կանխաւ այդպիսի պատահականութեան մը առաջն ամենիւր:

ՀԱՅԵՐԻ ԴԻՄՈՒՄ ՄԸ
ԱՆԳԼԻՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզ նոյ. 22ից.
Լոնտոնեան Տիար Կ. Յակոբեան՝
նկատելով կարգապահ իշխանութեան
չարութեան երեսէն Հայաստանի և
կիլիկիոյ տաղանայալի և վտանգաւոր
վիճակը, և հայ հայրենասէրներու
կողմէ իրեն ուղղուած խնդրանայ
անսալով՝ նոյեմբեր 11 թուականաւ
մանրամաս և ընդարձակ յիշատակա-
գիրք մը մատուցած է առ Սըր Էտուարտ
Կրէյ Դուպլէս Գրեյ (Sir Edward
Grey K. G.)՝ Մեծն Բրիտանիոյ ար-
տաքին գործոց նախարարն՝ ստո-
րագրելով զայն նախագահ հայ հայ-
րենասիրաց ընկերակցութեան։ Ար-
տաքին գործոց նախարարը հաճած է
իրեն պատասխանելու յոյժ համա-
կրական և պատուաբեր ոճով մը։

Տիար Յակոբեան սոյն Յիշատակա-
գրին մէջ հայ ժողովրդեան, ինչպէս
նաև միւս օրինակաւ, խաղաղ, աշ-
խատասէր և յառաջդէմ բնակչաց
կենաց, ընչից և պատուոյ կատարեալ
սպասովութեան և հանրային ան-
գործութեանը համար կարգ մը
առաջարկութիւններ և թելադրու-
թիւններ ընելու պատիւն ունեցած է
որոնք նախատեսուած են Պէրլինի
Դաշնագրի 61րդ հոշակաւոր յօդ-
ւածով և անոր յարակից 1895 մայիս
11ի բարենորոգմանց ծրագրով, ինչ-
պէս նաև ուրիշ պետական հանդի-
սաւոր յայտարարութիւններով։

ՀԱՅԵՐԻ Ի ԹԻԻՐԵԻՍ

Աղթամարի թեմական վարժա-
րանների տեսուչ Ռոֆայելի և Սպար-
կերտցի Տ. Մարտիրոս քահանայի
յօշուտուած դիմելները Կարկառի,
Խոյզանի և սահմանակից այլ տեղերի
գիւղացի ժողովուրդը իրեն հետ
բերած, 2.000ի չափ բաղմունքամբ
դիմել է վան քաղաք, նորեկ վալի
Իզզէթ պէյին ներկայացնելու իրենց
վիճակը և յայտարարելու որ մինչև
ապահովութիւն չտրուի, չեն կարող
վերադառնալ իրենց գիւղեր։ Այս
պատճառով ցոյցեր եղեր, միթիկ-
ներ գումարուներ են քաղաքին մէջ,
վանի առաջնորդական տեղապահ
Սարահան Արքեպ., գիւղերէն եկած
եկեղեցականներին հետ մեկտեղ, գի-
մեր է վալին և յանցաւորների
պատժուիլը պահանջելու է քանի որ
ծանօթ են անոնք. բայց վալին որ
իրենց խոստացեր է թէ անգործու-
թիւնը վերահաստատելու համար
չուտով միջոցներ ձեռք կառնէ, միւս
կողմէ Կ. պոլիս ներքին գործերի
նախարարին տեղեկագրեր է թէ
անչափ դէպք մ'է պատահած և
թէ Դաշնակցականներն են որ կու-
ղեն ատոր մեծ նշանակութիւն մը
առլ, Այդպէս ըսել է ներքին գոր-
ծերի այժման նախարար Բէյիտ պէյ
Էր Արշարունի պատրիարք քնա-
ցիւր բողոքներ է իրեն։ Այս այդ

Թիւրքերի ներքին գործերի նախա-
րարները, ժողովրդի սոսկալի վիճա-
կին առջև կոյր ու խուլ կը ձևանան,
ոչ մի բարեկարգութիւն և ապահո-
վութիւն չեն ուղեր մտցունել երկրին
մէջ և իրենց այդ վարմունքի պատճա-
ռով է ահա որ Թիւրքերն այսօրուան
տաղանայալի վիճակին մէջ ինկած է,
բայց տակաւին չեն զգաստանար,
կաշխատին ստախոսութեամբ լսեցու-
նել բողոքները և աննշան դէպքեր
համարիլ մոլեռանդ և աւաղակաւ
րոյ Թիւրքերի և Բիւրոսերի կողմէն
քրիստոնեայիների սպանութիւն ու յո-
շուտութիւն։

— Ազատամարտ օրաթերքը որ
վասպուրականի մէջ վերելքու կա-
տարուած ոճիւնները հրատարակե-
լով, խիստ արագացի գիտողութիւն-
ներ ըրած էր, ցաւով կիմանալ թէ
Կ. պոլիս գիւղերական իշխանութեան
կողմէն գաղարման դատապարտուե-
ր է։

— Առաջամարտ օրաթերքը նո-
յեմբեր ամէն վերսկսել է հրատա-
րակուիլ։ Արտասահմանի համար
տարեկան բաժնորգադին է 30 ֆր.,
վեցամսեայն 15 ֆր.։ Խմբագրա-
տունն է Կ. պոլիս Բերա, Համալ
Պաշի փողոց, թիւ 74։

— Վանէն, Մուշէն և Հայաստանի
այլ տեղերէն ինչպէս և Կիլիկիոն
կը շարունակեն գալ հարստահարու-
թիւնների և սպանութիւնների գոյ-
մեր։ Պատրիարքը անդադար կը դի-
մէ Բ. Դուս և կը բողոքէ։ Թիւրք
կառավարութիւնն ալ կը շարունակե-
ր անհոգութիւն, Թիւրքական Ասիայի
համար սովորական դէպքեր համա-
րելով ատոնք, որոնց չուղեր նշան-
կութիւն տալ և աշխատիլ բարեկար-
գութիւն ու ապահովութիւն մտցու-
նել երկրին մէջ։

ՏԵՂԱԿԱՆ

Գրէթէ ամէն շաբաթ հարիւրա-
ւոր Յոյն կամաւորներ կուգան Մար-
տիկ Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգ-
ներէն և այլ տեղերէ, և առկէ ալ շո-
քենաւներով կը մեկնին գէպի Յու-
նաստան, երթալ կուսելու համար
Թիւրք գործաւորներին դեմ։

Կերէի թէ Ամերիկայի մէջ Յոյն
կամաւորների ըրած հանգիստաւոր
ցոյցերէն և շարժումներէն օրինակ
առնելով, 50-60ի չափ Թիւրքեր ալ
վերելքու Ամերիկայէն եկած էին Մար-
տիկ Թիւրքեր վերագաւառու և
պաշտենան գաշակիցներին դեմ
կուսելու համար։ Բայց երբ տեղե-
կացած այսուր թէ Թիւրք գործերը
յազթուելու վրայ են, կըսուի թէ
որչոյն են վերագաւառու Ամերիկա-
նորներ հայրենասիրական անձն-
ւորութեան վեհ զգացումը չէր որ
գիրենք կը մղէր Թիւրքեր վերա-
գաւառու, այլ յազթանակի փառքն
ու շահը։

— Ամէն շոքենաւով հարիւրաւոր
Թիւրքեր և Բիւրոսեր Թիւրքերէն
փախած կուգան Մարտիկ, ասկէ
Ամերիկա երթալով հոն գործաւորան-

ներին մէջ իրենց կեանք մաշեցունե-
լու որպէս զի աղաւ Զան զինուոր-
գրութենէ, մանաւանդ ներկայ պա-
տերազմի միջոցին որ սարսափաւոր
ըրած է զիրենք։

— Մարտիկ-բռնակ Յոյներն
իրենց մէջ անմիջապէս 250.000
ֆրանքի նուիրատուութիւն մը գո-
յացուցած և Յունաստան զրկած էին
պատերազմին օժանդակելու համար.
այժմ ալ յոյն նպատակով հրապարա-
կաւ հանգանակութիւն մը բացած
են Մարտիկ Յոյն տիլիկները ֆրան-
սական տեղական օրաթերքերին մէջ
և իրենք գործաւոր հազարաւոր
ֆրանքներ նուիրելով հրաւեր կը
կարգան ընդհանուրին մասնակցու-
թեան, յայտարարելով որ ամենէն
փոքր նուիրատուութիւններն ալ չը-
նորհանգուլթեամբ կընդունուին։

— Երկու ամէն ի վեր Մարտիկ
մէջ կը թափառի երիտասարդ ուսա-
նող մը, ֆիլիպպոս Եփեսիկեան Տա-
րուցի Առինչ գիւղէն, որ եկած է
ֆրանսական միլիտարէ վարժարան
մը մտնելու փոփոքով, իր ձեռք
ունի բարի վերապահներ Մուշի
առաջնորդ ներսէն եպ. Խարախա-
նաւէն և Միլիթարեանց յոյն տե-
ղի տեսուչ Հ. Պառնի վ. Ճիտոյեանէն։
Դրամական դժուարութիւններ իրեն
ստիպած էին Կ. պոլիս մէջ գիմել բա-
րերար անձնաւորութիւնների, ա-
պահովելու համար իր ուսանո-
ղական ծրագրի յաջողութիւնը.
բայց գործազգայէն չէր կրցած ոչ
մի բարերար գտնել իրեն օգնելու
համար, մանաւանդ Կ. պոլիս ներ-
կայ տաղանայալի վիճակին մէջ։ Ար-
գեն մեր հայ հարուստներ շատ ան-
գամ կը սիրեն բարերարել իրենց
գիմել գործազգ ուսանողներին իբրեւ
արտասովոր հաճոյք մը իրենց ու-
րախարակութեան մէջ ըրողին,
ոչ այնչափ նկատի առնելով անոնց
արտագրութիւնները, կորո՞նք ու
նիւթակաւ պարագայները։

Այս երիտասարդը որ իր հայրե-
նիքին Տարուի տակի օգտակար լի-
նելու տենչէն մղուած եկած է Եւրո-
պա, Մարտիկ մէջ ալ յաջողեցաւ
գտնել գոնէ այնպիսի աշխատանք մը
որով կարենար մէկ կողմէ ապահո-
վել իր ապրուստը և միւս կողմէ բա-
ւական ժամանակ և դրամ ունենալ իր
ուսում շարունակելու համար։ Հա-
մարձակութիւն ունեցաւ Պաշ-Տիւ-
րոյնի նահանգապետութեան ապա-
րանքը գիմելով վարժարանների
ընդհանուր վերատեսչին ներկայա-
նալու, որ գնահատելով այդ հայ երի-
տասարդի ուսման եւանդը, անոր
թոյլատրեց վարժարան յաճախել.
գիրեններն ալ շաքարի գործա-
րան մը կերթալու աշխատիլ իր ապ-
րուստ ճարելու համար։ Բայց այդ
առժամանակի և գրէթէ անքուն անցու-
ցած կեանքը ոչ միայն զինք կը աւ-
կարացունէր, այլ և տեղաւորան էր
զինք հասցունելու իր նպատակին.
ուսումն ատկապակեցաւ թողուլ այդ
ապարդիւն փորձը։

Ինք Միլիթարեան Միտառնու-

թեան Տարուի վարժարանի ընթա-
ցաւարտ աշակերտներէն էր, նաև
6 տարուան աշխատաւոր ուսուցիչ
մը նոյն Միտառնութեան Մուշի
վարժարաններին մէջ. ուստի գիմած
էր վենեակի Միլիթարեան վարժա-
րանի Տեսչութեան, հոն ընդունուելու
համար. բայց անկէ ալ մերժողական
պատասխան ստացած էր, պատճա-
ռելով թէ իր տարիքը մեծ է, չհա-
մապատասխանէր ընդունելութեան
պայմաններին։ Տիար Փիլիպպոս
Եփեսիկեան որ մի քանի անգամ խոճ-
բագրութեան գրասենեակը գալով
տեսակցեցաւ, համարձակ բայց
տիրապէս երեւոյթ մ'ունէր որ կը
մտնէր իր վիճակի դաժնութիւնը,
թէ և ինք կուգէր ծածկել իր օր-
պանակի մասին կրած նեղութիւնը։
Վերջին անգամ երբ եկաւ տեսակ-
ցութեան, բաւական ուրախ կերեցր.
պարզելով իր վիճակ, յայտնեց որ
Ամերիկայի մէջ իր ունեցած մի քա-
նի բարեկեցիկութեան թելադրութեամբ
կերթալ այնտեղ աշխատանք մը ճա-
րելով իր փոփոքած ուսում շարուն-
ակել կարենալու, որպէս զի յաջողի
մի օր Մուշ վերագաւառու և իր ծրա-
գրի համեմատ ծառայել իր հայրե-
նիքի յառաջդիմութեան։

Եաջողութիւն կը մաղթենք իրեն։

— Ամերիկա գաղթելու համար իր
ընտանիքով մեկտեղ Մարտիկ եկած և
այստեղ օթեւանին մէջ իւր կինը ըս-
պանած լինելու ամբաստանութեամբ
բանտարկուած Ակնցի երիտասարդ
ժամկոչեանի դատը պիտի տեսնուի
էքսի մէջ առաջիկայ երեքշաբթի օր
(գեղար. 3)։

ՆՈՒՐԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐԹԵՆՆԱԻՆ

Շնորհակալութեամբ կը հրատա-
կենք Արմենիայի նպատակու համար
մար մեզ հասած հետեւեալ նուիրա-
տուութիւնները.

Քաղաքէն (Նիգիստն) Թ. Կ. Առա-
քելեան 30 ֆրանք։ Բիւրաստեղիա-
նէն (Հրա. Ամերիկա) Գաղար Մար-
տիրոսեան 20 ֆր.։ Իմբերիայէն
(Մ. Հ. Ամերիկա) Տօքթ. Արմենակ
Թօփրահանեան 14 ֆր. և 50 անդ.։
Պրայդընէն (Անգլիա) Կ. Բաւակեան
5 ֆր.։

ՀԱՄԱՌՕՏ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Ուսումնական և Գիտական
Մատակարարութեան Վանի
ՆԻՍՏԱՆՆԱԿԱՆ ՎԱՐՄԱՐԱՆՆԵՐ
Երևան (Դ. 1911 օգոստ. 1-1912 յու. 31)

(Եար. 15րդ բուհն և վերջ)
12. Լ. Դ. շրջանի հաշուետեւն է Ջ. Կե-
տեւալը.

Մուտք	
Աշակերտաց թուականներէն .	49.218 1/4
Բարեկիցաւոր ի վան Պողոսի երեք սաներու թուով .	648
Դուրեւներ	20.404
Մէտրիքէն թուականներէն ու- սուցման անունով վճար- ւած	2.339 3/4
Թատերական ներկայացում- ներէ, երեկոյթներէ քաղա- ցի սրահի վորձք	1.606 1/2

Երկրորդ անգամ տրուած վկայականներէ և վիճակացութիւն	403
Մասնաւոր գիրք	519
Աշակերտաց արձանագրութեան կրօնական տեսութեան համաձայն տրուած կաշառքի հանգէտ տարեկանը	1.685
77.490 3/4	667 1/4
17. շրջանի բացը	217 1/4
77.708	
=====	

ԵԼԻ

Պաշտօնէն թեան և Տօրէնի վարձը	64.926
Գրական պիտոյք, գիրք, 12-րդ գիրք, կաշառքի նուէր և ինքնագիր, գործիք, քիմիական գէղ, գիտական պատկեր և	1.395
2.140 3/4	
Նորոգութիւն, շինութիւն, պատրաստի տաղձ	6.098 1/4
1.660 3/4	
Վաճառքի և վաճառքի	
Ընդունելութիւն, այցելութիւն, ուսուցչ. ժողովի ծախս, գործիքի բարերար. Գ. կարգադրութեան բարեյիշատակ ծննդաց հոգեհանգիստ	779 3/4
136	
570 3/4	
77.708	
=====	

Նախորդ ԼԵ. և ԼԳ. շրջաններու բացը քաղաքի 13 438 3/4 զրոյ. սոյն ԼԳ. շրջանի 217 1/4 զրոյ բացին հետ կը լինի ընդամենը 13.656 զրոյ :

13. Ի պրոցի ԼԵ. շրջանը բացուած է ամսոյս 12ին տարեկան հանգէտով մը և գասեր սկսած են 15ին :

14. Ներկայ ԼԵ. շրջանին գ. պրոցի կռնեանայ, իր տասնամեայ ծրագրին համեմատ, 10 գասարան: Ուսումն. Բ. ք. իր զուգընթաց ևս ունենալով, կարգադրութիւնը կը բարձրանայ 11ին :

15. Ի պրոցի եթեմաճեայ իտառի աստիճանին բարձրացնելու համար կառավարական արտօնագիրն ստացուած քաղաքի, յառաջիկային կարելի է 1 կամ 2 յաւելուածական բարձրագոյն մասնագիտական դասընթացք մ'ունենալ :

16. ԼԵ. շրջանի ուսուցչ. խումբը կը բաղկանայ 16 մնայուն և 4 երթեւեկ ուսուցիչներէ :

17. Ի պրոցի մէջ կռնեանքուն կրօն, հին և նոր հայերէն, թիւրքերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն, Անգլ. Օսմ. և Գնդհ. պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, Թըւաբանութիւն, գրականութիւն ու տոմարականութիւն, բնական գիտութիւններ (փորձնական միջոցներով ցատ կարելուորն), երաժշտութիւն ձայնագրութեամբ, մարմնամարզ, գիր, գեագրութիւն: Ուսումնարանի վերին կարգերու մէջ կարգ մը առարկաներ կառնուին թիւրքերէն և ֆրանսերէն լեզուներով :

18. ԼԵ. շրջանի նախաշաղիւք կը պահանջէ 126 1/2 լիւրայ նախորդ շրջաններու բացք գոցելու համար, և մօտ 970 լիւրայ քննարկի տարուած ծախսը համար. քննարկին իր 1.400: Յս գուժարին հանգէտ իբր 600 լիւրայ աղանդուած կը համարենք թողանքէ, մնացեալը հայթայթուելու է նպաստներէ և կողմնակի հասոյթներէ: Մեր համեմատարար այս խնդր պիտեմէն հաւասարակշիւ համար պէտք ունինք պատուարժան, ծնողաց, պարտաճանաչութեան և կրթման ազգայնոց օժանդակութեան :

Հիմնադիր-Տօրէն-Երաւմեան վարժարանի Հ. ԵՐԱՄԵԱՆ
վան 1912 օգոստ. 22

ՊԱՆԴԱՆԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ձինադադարի համար Դաշնակից տէրութիւններին կողմէն Պուլկարի տէրութիւնները թագաւորի առաջարկը չեն ընդունել: Դուռը շատ խիստ գտնելով մերժեց և յայտարարեց որ լաւագոյն կը համարի պատերազմը շարունակել եթէ չմերժուին առաջարկուած պայմանները: Կերեւի թէ Չաթալ-ճալի գծին վրայ թիւրք զօրքերի դիմադրական մի քանի փոքրիկ յարձու-թիւնները սկսած են քիչ մը յայտնաբերել թիւրք կառավարութեան, մասնաւորապէս որ Աւստրիայի և Օսկարի միջև ծագած անհամաձայնութիւնը և այդ պատճառով Աւստրիայի և Ռուսիայի զօրաշարժութիւններն ու պատերազմական պատրաստութիւնները տեսնելով կը լուսայ թէ եւրոպայի մեծ տէրութիւնները կերկրպագակին իրենց մէջ և ինք ալ կրնայ օգտուել այդ կռուէն: Այդչէն զրոյց կը շրջի որ Աւստրիա և Գերմանիա սկսած են դրդել թիւրքերին որ դիմադրէ Պաշտօնական Դաշնակցութեան և չզիջանի: Սակայն եթէ անհամաձայնութիւն և նոյն իսկ պատերազմ ծագի եւրոպական տէրութիւններին միջև, ամէն պարագայի մէջ դարձեալ թիւրքին է որ կը մնասուի և խաղաղութեան յապաղումը օգուտ չբերի իրեն: Կերեւի թէ այս կէտը ըմբռնողներ ալ կան առկա թիւրքերի վարչութեան մէջ որ վերակր-ւած է զինադադարի և խաղաղութեան նախնական պայմաններին համար բանակցութիւնը: Կրտսի թէ Պուլկարի ալ ուսու կառավարութեան խորհուրդներին անսովով այժմ շատ չպիտէր Կ. պոլիս մտնելու իր առաջարկին վրայ: մասնաւորապէս Կ. պոլիս քոյրեր և ալ տարափոխիկ հիւանդութիւններէ վարակուած լինելով, կը վախճուի որ պուլկար զօրաբանակը հոն մտնելով ի զուր ինք ալ բազմաթիւ զոհեր տայ հիւանդութիւններին, մի միայն Կ. պոլիս մտած լինելու փառասիրական տեսչին համար, քանի որ անհամաձայնութիւն է թէ Կ. պոլիս իրենց թողուի:

Միւս կողմէ ալ, տալիս յոյս կայ որ մեծ տէրութիւնները, առանց զէնքի դիմել հարկադրուելու, վեհաժողով մը գումարելով իրենց մէջ կը կարգադրեն բոլոր այն կնճառտ խնդիրները որոնք թիւրքեպալքանեան պատերազմին խաղաղութեամբ վերջանալէն յետոյ՝ մեծ տէրութիւններին կողմէն ալ իրենց շահերի համեմատ վերջնականապէս լուծելու պէտք կը տեսնուի:

Կ. Պոլսէն երեկ երեկոյ ստացուած հեռագիրը մը կիմացունէ որ զինադադարի համար վերսկսուած թիւրքեպալկար բանակցութիւնները դարձեալ խզուած են, թիւրքերին մերժած լինելով Անդրանուպոլսի, Եաննայի և Շքոտրաի յանձնուիլը:

ՇԵՓՈՐ

«Շեփոր» ամսաթիւրը կը հրատարակուի միշտ 10է աւելի հեռաքրքրական պատկերներով:

Տարեկան (12 թիւ) բաժնորդադիւն է ամէն տեղի համար 6 ֆրանկ, վեցամսեայ (6 թիւ) 4 ֆրանկ: Չեւքէ կը ծախուի համար 1 ֆրանկ: Հրատարակուած է արդէն 3րդ թիւը: Հասցէն՝

Rédaction de la revue arménienne SCHEPOR. Fund' 10 Mese 27 BUCHAREST (Roumanie)

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

Շիյուքիյի - ՌՕՄԵՕ ԵՒ ԺԻԻԼԻԵՒԻ. Ողբերգ հինգ արարքով. բնագրէն թարգմանեց Մեսրոպ Նուպարեան. Իզմիր - տպագրութիւն Մամուրեան. 1912: Գին 5 զրոյ = 1 ֆր. և 25 սանդիկ կամ 35 սենդ ամերիկեան՝ փոստի ծախքով մէկտեղ: Ստանալու համար գիւմը Իզմիրի և Կ. պոլսի գրաւահատներին և կամ ուղղակի հեղինակին, Իզմիր (Mr. Mesrob Noubarian. Smyrne-Turquie):

(Շիյուքիյի աշխարհահռչակ ողբերգութիւններէ մին, Խոֆի Եւ Ժիւլիէթ, որ թէ և շատ մը լեզուներ թարգմանուած բայց ինչ հայերէնի չէր վերածուած, լոյս տեսած է այժմ Տ. Մեսրոպ Նուպարեանի թարգմանութեամբ: Յայտնի է որ Շիյուքիյի այս հիւանդի թատերախաղը հայերէնի թարգմանելը դիւրին գործ մը չէ. բայց Տ. Մ. Նուպարեան որ անգլիերէնի և ֆրանսերէնի քաղաքական է և արդէն ծանօթ է այդ երկու լեզուներէն իր թարգմանած բազմաթիւ երկասիրութիւններով որոնք լոյս տեսած են Իզմիր, Պոլս, Թիֆլիս և Վենետիկ, յաջած է նաեւ այս նախադր ողբերգութիւնը ընտիր թարգմանութեամբ մը վերածել հայերէնի: Ինչ ինչ բառերի և բացատրութիւններ ծախի ընթերցողին աւելի լուսարարելու համար ծանօթութիւններ ալ աւելցուած են):

ԺԿ

ՄԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐ (ՀԱՔԱՐԻՒՍ ՍԹՈՅԱՆՈՎ) ՏԻՐԱՍԵՐԵՆԵ ԹԱՐԳՄԱՆՆԵՑ ՏՆՐՏԵՑ ՓԱՐՓՈՒԳԱՆԱՆ 1894

1 ֆրանկ և 40 սանդիկ: Տարածելու համար մեծ քանակութեամբ առնողներին 25 % զեղչ կը լինի:

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ

Օրաբերք	տարեկան վեցամսեայ
Կ. Պոլս	75 զրոյ 40 զրոյ
Գաւառներ	100 » 50 »
Ամերիկա	6 տոլար 3 տոլար
Ամերիկեպէրներ 30 ֆրանկ 15 ֆր.	

Հասցէ՝ Rédaction du journal AZA-TAMART.

Constantinople(Turquie):

ԱՇԽԱՏԱՆԻՐ

Իրազիբ հասարակական, տնտեսական և քաղաքական

Տարեկան բաժնորդագինն է թիւրք. քիւ 15 զրոյ, Ամերիկա 1 1/4 տոլ. և ուրիշ ամէն տեղեր 6 ֆր.: Հասցէն Rédaction du journal ACHKHA-DANK. à la librairie S. Tokadjian. SMYRNE (Turquie)

Essai sur l'Histoire de la LITTÉRATURE OTTOMANE, par K. J. BASMADJIAN, Officier d'Académie, Directeur de la revue arménienne « Banaser », Membre de la Société Asiatique de Paris et de la Société Philologique de Paris, 1910. Imprimerie V. et H. Der-Nercessian, Constantinople. Prix 5 fr. Chez l'Auteur, 9, rue Gazan, à Paris et à la Librairie B. Balantz à Constantinople.

(Տիւրք Բասմաճեան մեծ ծառայութիւն մը մատուցած է հրատարակելով Օսմանեան գրականութեան այս Պատմութիւնը ուր թէ և համառօտ և ամփոփ ոճով տեղեկութիւններ տրուած են թիւրք գրադէտներին և իրենց գործերի վրայ, բայց շատերի համար բոլորովին նորութիւններ են առնալ: Մենք Հայերս որ թիւրքերին հետ միասին կապուեց, մեր մէջ շատ քիչեր ունինք որ կը ճանչեն թիւրք գրականութիւնը և անոր պատմութիւնը. արդէն մեր դարացի թիւրքերն ալ բնաւ չեն գիտեր ոչ մեր գրականութիւնը և ոչ մեր պատմութիւնը. և այս իրար չճանչելու, իրար չհասկնալու է որ թիւրքերի մասին ազգութիւններին միջև կատարեալ համարաշխութեան արդիւնքներէ մին եղած է: Տիւրք Բասմաճեան, որի այս ութածալ 254 էրեսներէ բաղկացած երկասիրութիւնը դիւրացնելու համար Ն. Բ. Իշխան Սապահչետին անոր տրամադրութեան առկա դրեր է իր ճոխ գրողարանը, գրէթէ միջազգայնացած ֆրանսերէն լեզուով կը ծանօթացնէ օսմ. գրականութեան պատմութիւնը և այդ ծանօթութենէն մասնաւորապէս կրնան օգտուել թիւրքերէնի Հայերս ալ):

Եղիազար Մոռարտեան. Բնական Պատմութիւն Արշակ Բ.ի և անոր Պապ որդւոյն (Հայոց պատմութեան մէկ կարևոր կէտին վրայ քինադատական տեսութիւն մ'է որի համար Մ. Աղաբէկեան գրած է թէ «Հեղինակին այդ ձեռնարկութիւնը պատիւ է բերում իրան և այն ազգին, որին պատկանում է պատմութիւնը»): 2 ֆր. 50

ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՓՈՒՄԱՆԱՆ Ա.

ՀԱՅ ԴԻԻՑԱԶՆՈՒՂԻ ՄԸ ՅԱՊԱՐՈՒԹԻՒՆ

Անուանի գրադէտ Ստեփան Ուկանի գրած այս փոքրիկ վեպը որ հիմնուած է իրական դէպքի մը վրայ և հեղինակին արտօնութեամբ առաջին անգամ առանձին տետրակով հրատարակուած էր Մարտիյի մէջ Մ. Փորթուգալեանի նոր բացած հայերէն տպարանէն, վաղուց արդէն սպասած լինելով, այս անգամ Բ. տըպագրութեամբ կրկին լոյս տեսած է:

Գինն է 40 ՍԱՆԴԻԿ ԱՄԵՆ ՏԵՂ.

Մեծ քանակութեամբ գնողին զեղչ կը լինի: Պիտէ հրատարակողին քի՛ այս եւ թիւրք միւս հրատարակութիւններին համար որոնք դեռ չեն սպասած:

Հասցէ՝ M. Portoukalian MARSEILLE (FRANCE)

SETH. J. MESROVP History of the Armenians in India From the earliest times of the present day). 5 fr. 50

ՆՆՈՐԵՆ-ԵՐԱՅԻՐ Մ. ՓԱՐՓՈՒԳԱՆԱՆ ՏԻՐԱՍԵՐԵՆԵ

Հայերէն տպարան Մ. Փորթուգալեանի Le Gérant: François CARRIERE Marseille. — Imprimerie du Midi